

Skolkuratorns yrkesroll och handlingsutrymme

- En kvalitativ studie med tio låg- och högstadielära -

Författare: Peter Fält & Susan Chouhaiber

Lunds Universitet

Socialhögskolan

SOPA63 Självständigt arbete 15 poäng

Handledare: Kristina Göransson

Abstract

Authors: Peter Fält & Susan Chouhaiber

Title: School counselors' role and discretion

Supervisor: Kristina Göransson

Assessor: Anders P. Lundberg

The purpose of this study was to examine the school counselors' role in school, how they perceive their role and how much discretion they have. Who are the school staffs that can affect the counselors work? This is a qualitative study where we interviewed ten low-and high school counselors. The results showed that school counselors continuously have dialogues with students, parents, staff members, the principal and other authorities or organizations. A huge number of the conversations are about counseling and what support that the school counselor can provide. Some school counselors have also administrative tasks and almost all of them work with students and classes in general in the school. All counselors were satisfied with their work, but several respondents mentioned the lack of time as a constricting factor. Those describing due to lack of resources on school had many school counselor to work on two or three schools at a time.

People think that school counselors would have been able to do a better work at school if they only worked at just one school. The majority of the counselors felt that they had a good influence on their work at school, but that the lack of time was the greatest negative factor. Respondents described also that regular contacts and cooperation with other actors, as the principal, parents and other authorities and organizations is a promotion factor at work.

Keywords: School counselor, role work, discretion, actors at the school and student health.

Nyckelord: Skolkurator, skolkurativt arbete, handlingsutrymme, möjligheter och hinder, yrkesroll, aktörer på skolan och elevhälsan.

Innehållsförteckning.....	sid 3
Förord.....	5
1. Inledning.....	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte.....	7
1.3 Frågeställningar.....	8
1.4 Förförståelse och studiens avgränsning.....	8
1.5 Definition av centrala begrepp.....	8
1.6 Uppsatsens disposition.....	9
2 Metod.....	9
2.1 Litteratursökning.....	10
2.2 Metodval.....	10
2.3 Urvalsförfarande.....	11
2.4 Datainsamling.....	12
2.5 Etiska överväganden.....	13
2.6 Validitet & Reliabilitet.....	14
2.7 Arbetsfördelning.....	16
3 Teoretiska utgångspunkter.....	16
3.1 Gräsrotsbyråkrati – handlingsutrymme.....	16
3.2 Professionalisering – yrkesroll.....	17
4 Tidigare forskning.....	19

4.1 Skolkuratorer.....	19
4.2 Skolkuratorns arbetsuppgifter.....	20
4.3 Skolkuratorns yrkesroll.....	20
5 Undersökningsresultat & analys.....	22
5.1 Vilket handlingsutrymme anser sig skolkuratoren ha över sitt arbete.....	22
5.2 Vilken målsättning har det skolkuratoriva arbetet på skolan enligt skolkuratoren.....	24
5.3 Vilka frågor är skolkuratoren kompetent att ta beslut om i skolan enligt hennes egen uppfattning.....	27
5.4 Finns det någon/några yrkesgrupper som enligt skolkuratoren kan ta över hennes arbetsuppgifter och fylla hennes funktion på skolan.....	29
5.5 Vad gör skolkuratoren för att göra hennes yrkesroll och roll på skolan tydligare och förstådd av elever, föräldrar, skolpersonal och myndigheter.....	31
6 Sammanfattning.....	33
7 Slutdiskussion.....	35
Referenslista.....	38
Bilaga 1: Intervjuguide.....	40
Bilaga 2: Informationsbrev.....	41

Förord

Vi vill tacka alla skolkuratorer som ställde upp på en intervju och delade med sig av sin kunskap och sina erfarenheter, utan er hade inte uppsatsen varit möjlig. Vi vill också tacka vår handledare Kristina Göransson som har hjälpt oss och gett oss handledning, råd och stöd. Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer och vänner för deras förståelse och stöd genom vårt uppsatsskrivande.

1. Inledning

Vi som har skrivit uppsatsen är två studenter på socionomutbildningen på Campus Helsingborg, Lund Universitet. Vi har olika erfarenheter gällande det skolkuratoriva arbetet, då den en av oss, Susan, har en erfarenhet genom tidigare utbildning på gymnasienivå kommit i direkt kontakt med det skolkuratoriva arbetet. Då uppfattade hon att det skolkuratoriva arbetet inte hade tydliga ramar. Skolkuratorns arbetsuppgifter kan blandas ihop med skolpsykologen, specialpedagogen, elevassistenten, elevvärdinnan och inte minst skolsköterskan. Alla de nämnda yrkesgrupperna har emellertid en annan utbildning och de saknar skolkuratorns socionomutbildning och därmed hennes kompetens. Genom diskussioner oss emellan har detta väckt olika funderingar kring arbetet som i sin del har uppmärksammat vårt intresse att forska inom ämnet. Det var först vid påbörjade studier till fritidsledare som Peter fick höra talas om skolkuratorer. Det var då endast ytligt i samband med socialt arbete. Även tidigare genom grundskolan och gymnasiet visste Peter inte om att det fanns en skolkurator, inte minst vad skolkurators roll innebär. Detta har fått oss att fundera på hur skolkuratorerna arbetar för att göra deras yrkesroll tydlig på och utanför skolan. Har kuratorn genom något projekt eller liknande informerat eleverna, elevernas anhöriga och andra yrkesgrupper på skolan om hennes arbetsuppgifter och vilken funktion hennes yrkesroll bör fylla på skolan?

1:1 Problemformulering

Först under 1940-talet på gymnasieskolorna upptäcktes behovet av någon från skolan som kunde hjälpa eleverna och deras familjer med deras sociala problem. Hjälpen bestod på den tiden mest av att vara en länk mellan skolan, hemmet och barnavårdsmyndigheten. Skolkuratorn uppfattades inte alltid stå på elevernas sida, utan som myndighetsutövare som stod på myndighetens sida. Under 1960-70-talet ökade antalet skolkuratorer på skolorna och kuratorerna började också få anställning på grundskolan. Skolkuratorn var då en del av elevvården och hennes position uppfattades som skolans sociala expert. Hennes uppdrag bestod av att stödja elever och föräldrar bland annat genom samtalsstöd och förmedling till kontakter på andra myndigheter. I läroplaner efter 1980-talet nämns inte skolkuratorns roll på skolan detaljerad eller specifikt (SOU 2000:19). Att ha en skolsköterska kopplad till skolan är en lag, men att det skall finnas en skolkurator är frivilligt val av skolorna och ingenting som krävs av lagen. I Skåne län där då vi ringde runt

och försökte få tag på skolkuratorer för våra intervjuer, finns det många skolor som inte har en skolkurator. Vissa av skolkuratorerna jobbade dessutom bara deltid på skolan eftersom hon arbetade på flera skolor, oftast två skolor. Detta gällde också Östergötlands län.

I SOU från dubbla spår till elevhälsa (2000:19) framkommer det att det saknas klara riktlinjer, rutiner och mål för elevvården. Personal som ingår i elevvården, som kuratorn, skolsköterskan, skolpsykologen och specialpedagogerna bestämmer mycket själva och i stor utsträckning vad de ska arbeta med och vilken verksamhet de ska prioritera (SOU2000:19). Bristen på generella riktlinjer, trots de starka omständigheter där det krävs akuta insatser, gör att personalen inom elevhälsan i stor utsträckning arbetar situationsstyrt med enskilda elever och inte förebyggande. I det flesta fall kommer trycket som gör arbetet situationsstyrt från skolledningens sida, lärarnas och inte minst elevernas sida (SOU2000:19).

Kuratorer som arbetar på skolan arbetar under andras synsätt, förhållningssätt och arbetsätt, som ofta är olika kuratorns egna värderingar (D-Wester, 2005). Istället befinner sig skolkuratorns i en verksamhet där det pedagogiska synsättet är dominerande, och inte det sociala synsättet. Dessutom måste skolkuratorn arbeta under svåra förhållanden på grund av motstridiga intressen inom skolan samt problematiska situationer (Johansson & Lindgren, 1999). Detta leder till att skolkuratorns arbete på skolan trots att det är komplex också i hög grad är viktigt. Skolkuratorn har som mål att stödja och hjälpa elever som har det jobbigt och behöver socialt stöd (Aldén, 2005).

Vi har valt att utföra vår undersökning genom kvalitativa intervjuer på skolkuratorer, så att vi ska få en klarare bild av skolkuratorns arbetssituation och egna föreställningar om deras arbete. Våra teoretiska utgångspunkter hjälper oss att undersöka skolkuratorns handlingsutrymme och yrkesroll/profession. Genom gräsrotsbyråkrati undersöker vi skolkuratorns handlingsutrymme och genom professionaliseringsprocessen undersöker vi skolkuratorns yrkesroll och profession.

1.2 Syfte

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka skolkuratorernas uppfattning av deras yrkesroll och handlingsutrymme.

1.3 Frågeställningar

- Vilka uppgifter har en skolkurator?
- Hur uppfattar skolkuratoren att hennes yrkesroll uppfattas av eleverna och deras föräldrar samt de yrkesgrupper som har kontakt med skolan?
- Vad främjar och hindrar skolkuratoren arbete?
- Hur uppfattar skolkuratoren att hennes handlingsutrymme ser ut?

1.4 Förförståelse och studiens avgränsning

Vår förförståelse av det skolkuratoriva arbetet grundar sig i de erfarenheter som vi båda har sedan tidigare i ämnet. Vi vill dessutom påstå att man tar till sig förförståelse av det mesta inom socialt arbete under utbildningens gång på högskolan, genom de diskussioner man har och utbytet av erfarenheter. Tankar uppkom om att det fanns väldigt många olika inslag i arbetet och att de ibland tycktes vara oklara gentemot andra professioner. Den oklarhet som vi upplevde att det skolkuratoriva arbetet hade mot andra professioner var att andra yrkesutövare inom skolan utförde samma eller liknande arbetsuppgifter som skolkuratoren. En central arbetsuppgift för kuratorn är att samtala med elever kring deras problem. Dock förekommer det ofta på skolorna att andra yrkesprofessioner har dessa samtal med eleverna, som exempelvis skolsköterskan, skolpsykologen samt i vissa fall lärarna. Genom att låta skolkuratorer diskutera kring vad deras arbete är och vad arbetet innebär och omfattar kan en tydligare bild framkomma som därmed förklarar gränserna mot andra professioner. Allt detta vi har diskuterat tillhör våra erfarenheter och vår förförståelse för skolkuratorns yrkesroll, handlingsutrymme samt position på skolan. Detta har väckt många diskussioner oss emellan och ökat vårt intresse att undersöka skolkuratorns handlingsutrymme och yrkesroll. Vi är medvetna om att vår förförståelse kan leda oss att undersöka faktum som kanske inte existerar eller inte är verkliga för alla skolkuratorer. Att vi i grunden för undersökningen antar och tror oss veta en del om skolkuratorns arbete. För att undvika detta har vi varit öppensinnade och gett möjlighet åt kuratorerna att själva berätta utifrån deras egna erfarenheter och uppfattningar om deras arbete. Dessutom har vi varit försiktiga med hur vi har utformat våra intervjufrågor, för att bland annat undvika ledande frågor eller förutfattade meningar.

1.5 Definition av centrala begrepp

Skolkurator, kurator och socionom: I uppsatsen kommer vi att använda benämningarna skolkurator, kurator och socionom synonymt.

Skolkurativt arbete: När vi i uppsatsen skriver skolkurativt arbete så menar vi allt arbete en skolkurator utför.

Lärrarhandledning/lärarkonsultation: Med lärrarhandledning menar vi den handledning som är bokad, organiserad och utförd av skolkuratoren för läraren. Det kan vara handledning som regelbundet vid samma tid utförs som en del av skolkuratoren uppgifter. Med lärarkonsultation menar vi den mer spontana handledningen eller rådgivningen utförd av skolkuratoren. Exempelvis om en lärare stannar skolkuratoren och frågar om ett råd eller bara vill prata med henne om något särskilt ärende.

Elevhälsa: I SOU 2000:19 står det om en verksamhet på skolan som skall kallas för elevhälsan, istället för elevvård och skolhälsovård. Det förslås att dessa två verksamheter ska slås samman och heta elevhälsan. Elevhälsan skall finnas tillgänglig i alla årskurser, därtill särskolan, specialskola, privatskolor och sameskolan. Elevhälsan ska vara tillgänglig för frågor, rådgivning och stöd för elever, föräldrar samt arbetslag, lärare och skolledningen. I elevhälsan skall personal med olika kompetenser ingå i gruppen och kunna bidra med deras kompetens. Det kan röra sig om kunskaper rörande medicinsk omvårdnad, psykologisk, studie- och yrkesvägledare och specialpedagogisk. I vår uppsats använder vi begreppet elevhälsa på samma sätt med samma betydelse.

Elevvårdare: I uppsatsen när vi skriver elevvårdare menar vi en yrkesgrupp som finns med i elevhälsan, skolkurator, skolpsykologen, skolsköterskan m.m.

1.6 Uppsatsens disposition

Det första kapitlet syftar till att presentera uppsatsens problemformulering, syfte och frågeställningar, dessutom tas vår förförståelse och studiens avgränsning upp. I andra kapitlet presenteras den använda metoden med rubrikerna litteratursökning, metodval, urvalsförfarande, datainsamling, etiska övervägande, validitet, reliabilitet och teoretiska utgångspunkter. I det tredje

kapitlet redovisas våra teoretiska utgångspunkter. I det fjärde kapitlet redovisas tidigare forskning. I det femte kapitlet redogör vi för vårt undersökningsresultat och analys. I vårt sjätte kapitel sammanfattar vi vår empiri. Slutligen kommer uppsatsens slutdiskussion och förslag på vidare forskning

2. Metod

Vi kommer i detta avsnitt att beskriva vårt tillvägagångssätt för uppsatsskrivandet. Vi kommer att diskutera och beskriva tillvägagångssättet med litteratursökning, metodval, datainsamling, urvalsförfarande, etiska övervägande samt validitet, reliabilitet.

2.1 Litteratursökning

Vi har sökt relevanta böcker att använda i vår uppsats på olika bibliotek, Campus Helsingborgs bibliotek, Örkelljunga bibliotek, Helsingborgs Stadsbibliotek samt Orkanens bibliotek i Malmö. Vi har bland annat på dessa olika bibliotek använt oss av tjänsten fjärrlån, där det aktuella biblioteket har lånat in en bok för oss från ett annat bibliotek. Vi har också letat fram relevanta böcker genom de olika bibliotekens sökdatabaser som till exempel Libris samt DIVA. Vi har också sökt artiklar på ELIN – Lunds Universitets artikelbas. Vi har även sökt på elektroniska databaser tillhörande myndigheter som Skolverket och Socialstyrelsen. Sökord som vi har använt är: skolkurator, skolkurativt arbete, handlingsutrymme, yrkesroll, elevhälsan, elevhälsoteam, kurator, socionom samt elever. På engelska för internationella sökresultat har vi använt oss av sökorden: school consellor, social work, school samt counsellor. Då vi endast sökte på skolkurator eller skolkurativt arbete fann vi tyvärr inte mycket, därför vidgade vi vårt sökande med andra relevanta sökord. Vi har även läst igenom referenslistorna på den funna litteraturen för att själva hitta relevant litteratur att använda oss av. Vi har även i vissa fall frågat skolkuratorerna om deras råd och rekommendationer i vårt sökande på litteratur.

Vi har mött på problemet att det finns för lite specifik forskning om själva skolkuratorns som en yrkesprofession. Därför har vi också varit försiktiga och källkritiska till den forskning vi har funnit, då den ibland inte varit relevant för vår undersökning. Dels på grund av att forskningen är så pass gammal att förhållandena idag är annorlunda, dels för att forskningen

är gjord i ett land där situationen och förhållandena skiljer sig från Sverige. Bristen på specifik forskning har vi varit medvetna om och om vilka svårigheter och brister det kan innebära för vår undersökning. Vi har använt oss av forskning som undersöker både specifikt skolkuratoren, men också forskning som undersöker socionomen och kuratorn.

2.2 Metodval

Uppsatsen är en kvalitativ studie där samtalsintervjuer har utförts med 10 skolkuratorer i Skåne och Östergötlands län. Vi ansåg att denna metod var det som var mest relevant för vår studie på grund av att vi ville komma åt skolkuratorernas egna föreställningar och upplevelser av det skolkuratoriska arbetet. Intervjufrågorna var av halvstrukturerad karaktär med frågor kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Frågorna var detaljerade men det fanns ingen fast struktur i vilken ordning frågorna ställdes. Intervjuguiden (se bilaga 1) användes för att vi skulle kunna kontrollera att intervjun hade täckt in alla frågor.

Styrkan med den kvalitativa intervjun är att fånga olika personers uppfattning om ett ämne. Vi vill undersöka skolkuratorns yrkesroll och handlingsutrymme, detta har vi valt att göra genom att undersöka hennes egna uppfattningar om arbetet. Då anser vi att den kvalitativa intervjun är relevant för oss. Hade vi valt den kvantitativa metoden så hade vi gått miste om skolkuratorns egna uppfattningar om arbetet, då vi anser att detta är viktigast eftersom hon känner till förhållandena för sitt arbete bäst. Bristen med den kvalitativa metoden är att vi undersöker just våra respondenters uppfattningar. Då alla skolkuratorer arbetar på olika sätt beroende på personlighet, skola, arbetsförhållanden och inte minst den geografiska ställningen. Då hade den kvantitativa metoden kanske bidragit med att vi undersökt ämnet i större utsträckning och ökat tillförlitligheten i vårt resultat.

Den största skillnaden mellan kvantitativa och den kvalitativa forskningen är hur resultatet kan tolkas. Vid kvantitativ forskning kan man redovisa samma resultat vid flera upprepade experiment. Däremot blir resultatet det aldrig det samma vid två kvalitativa undersökningar. I vår metod, för att få fram empirin av vår forskning, går det inte att komma fram till samma resultat, om vi upprepade våra intervjuer med våra respondenter. Det kan bland annat bero på den personliga interaktionen som intervjuaren får med respondenten (Backman, 1998).

2.3 Urvalsförfarande

Vi valde att intervjua skolkuratorer på grundskolan på grund av rent praktiska skäl. I de län där vi utförde våra intervjuer fanns det fler grundskolor än vad det fanns gymnasieskolor. Dessutom undersökte vi innan vårt val åtkomligheten av skolkuratorer både på grundskolan och gymnasieskolan och fann att det var enklare för oss att få tag på tio skolkuratorer på grundskolan. Ett val av skolkuratorer på gymnasieskolan hade inneburit ett hinder för oss att få tag på tillräckligt många skolkuratorer. Dock är vi medvetna om skillnaden mellan skolkuratorernas erfarenheter på grundskolan och skolkuratorernas erfarenheter på gymnasieskolan. Denna skillnad beror på skolans art, då majoriteten av grundskolorna har ett större elevantal än gymnasieskolorna, elevernas ålder och elevernas relation till deras familjer på grund av åldern, elevernas uppfattningar om problem/lösningar och skolsituationen. Elevernas ålder kan dessutom påverka relationen och uppfattningarna till skolkuratoren.

Urvalspersonerna arbetar inte i samma kommun, utan i några olika kommuner i Skåne och Östergötlands län, detta är viktigt att fundera på vilken påverkan det har haft. När det gäller respondenterna som arbetade i samma kommun, där vissa av kuratorerna är kollegor var det också väsentligt att fundera på påverkan av detta. När det gäller kuratorerna som arbetar inom samma kommun och kanske samma organisation kan vi tänka oss att det alla arbetar utifrån de riktlinjer, rutiner och traditioner som vad som ska ingå i det skolkuratoriva arbetet. Om det är så att respondenterna som arbetar inom samma kommun var påverkade av kommunens riktlinjer, kan det påverka uppsatsens resultat på så sätt att respondenternas arbete är lika och har mycket gemensamt mer än vad det annars hade varit. När det gäller respondenterna som bor i olika kommuner, särskilt olika län, kan detta påverka resultatet på grund av olikheterna i de olika kommunerna. Respondenterna följer olika riktlinjer och arbetar under olika förhållanden. En annan faktor som kan ha påverkat resultatet är att urvalet endast bestod av kvinnor, därför har vi genomgående i uppsatsen benämnt skolkuratoren som ”hon”. Vi är medvetna om att ett urval av endast manliga respondenter eller om vi haft både manliga och kvinnliga respondenter hade kanske vårt resultat kunnat vara annorlunda. På grund av deras kön som kvinnor kan det tänkas att detta påverkar vilka som söker sig till skolkuratoren för hjälp och rådgivning, vilket i sin tur kan påverka skolkuratoren arbetsätt. Det är svårt att säga exakt hur urvalet av endast kvinnor kan ha påverkat resultatet i uppsatsen, men det är värt att fundera över anser vi.

2.4 Datainsamling

Vi valde att spela in intervjuerna på en diktafon, detta för att underlätta vid transkribering och tolkning av innehållet. Kvale (1997) skriver att fördelen med att spela in intervjuer är att man minskar risken med att viktig information försvinner. Man kan vid behov återgå till det insamlade materialet och gå igenom det en gång till. Detta betyder självfallet inte att problem inte uppstår även vid användning av diktafonen, då även denna metod kan innebära problem. Detta fick vi erfara då ljudet på några av intervjuerna stördes av bakgrundsljud och då blev det svårt att höra hela meningen som respondenten sade just då. Vi anser dock ändå att denna metod under intervjuerna var det bästa valet för oss och det mest väsentliga kom med. Det underlättade också för oss eftersom intervjuerna utfördes endast av en av oss per intervjutillfälle. Användningen av diktafonen gjorde det möjligt för den andra personen att ta del av intervjun. Vi kompletterade luckorna med våra minnen och anteckningar. Intervjuerna genomfördes under några veckor och vissa av intervjuerna är gjorda några månader tillbaka, då en av oss hade påbörjat uppsatsskrivandet under föregående termin, men avslutat detta för att ta upp det igen under kommande termin. Vi valde att kontakta våra respondenter via telefon för att stämma av möten om detta var möjligt för dem, andra kontaktade vi via deras mail då vi inte fick tag på dem via telefon. De respondenter som hade tid för att bestämma ett möte för att genomföra intervjun träffade vi i deras kontor på skolorna, dock kunde inte 3 av respondenterna träffas och därför genomförde vi intervjuerna på telefon, vilket vi tyckte fungerade bra då även dessa intervjuer spelades in på diktafonen. Konsekvenser som vi kan tänka oss med intervjuer via telefon är att man inte ser varandra och inte kan läsa kroppsspråket. Dessutom finns risken att respondenten möjligtvis inte är helt koncentrerad eller vill avsluta samtalet fort. Vi undvek dessa konsekvenser genom att vid första kontakten med kuratorerna, då vi stämde tid för intervjun, berätta för dem att intervjun kunde ta upp mot 45 minuter. Detta kunde bidra till att respondenterna hade avsatt denna tid för intervjun och var inte stressade eller okoncentrerade. Dessutom handlar våra intervjufrågor mycket om erfarenheter och uppfattningar. Vi observerade inte respondenten, därför anser vi inte att det var ett hinder för oss att utföra intervjun via telefon. Vi skickade ett informationsbrev (se bilaga 2) till respondenterna några dagar innan intervjun där vi bland annat informerade om att deras intervjuer skulle spelas in om de gav sitt godkännande och dessa intervjuer skulle bara lyssnas av oss. Vi informerade om att respondenten skulle vara helt anonym i uppsatsen med undantag för vår handledare eller examinator som kanske skulle kunna fråga om den informationen eller om våra transkriberingar. Vi informerade kort om uppsatsen och uppsatsens syfte, våra och handledarens kontaktuppgifter samt ett tack för att de vill ställa upp på intervjun. Efter varje intervju transkriberade vi innehållet och bearbetade texten, det vill

säga att vi sammanfattade långa meningar, omformulerade vissa ord på ett sätt som inte påverkade innebörden. Efter meningskoncentreringen placerade vi materialet under passande frågeställning för att göra det tydligare och enklare att bearbeta texten (Kvale, 1997). Därefter analyserade och tolkade vi resultatet utifrån det teoretiska perspektivet handlingsutrymme, yrkesroll – gräsrotsbyråkrati.

2.5 Etiska överväganden

Ett av de första etiska dilemman som vi fick fundera på var ifall det fanns några skäl till att uppgifterna skulle gå att härleda. Vår studie är ingen jämförande studie och därför ansåg vi inte att det fanns skäl till detta och valde därför att låta skolorna och kuratorerna vara anonyma. Dessutom arbetade vi för att skolkuratorerna skulle kunna vara öppna och ärliga och bekväma i att utföra intervjun, vilket vi ansåg att anonymiteten kunde bidra till. Vi hade medvetet valt att vid varje intervjutillfälle informera respondenten om uppsatsens syfte, frivillighet, konfidentialitet samt nyttjandekravet – att endast vi som forskare har tillgång till intervjumaterialet. Detta hade vi dessutom informerat om i informationsbrevet vi skickade ut till berörda skolkuratorer innan intervjutillfället (Kvale, 1997; Esaiasson et al, 2005).

Intervjupersonerna informerades även om att handledare och examinator kan kräva att få ta del av intervjumaterialet. Dock ansåg vi att intervjufrågorna inte handlade om direkt känsliga privata frågor, det handlade mestadels om deras arbete. Ett annat dilemma som vi som intervjuare ställdes inför var om vi skulle berätta om våra tidigare erfarenheter om skolkuratorernas arbetsroll och arbetsuppgifter och om vi dessutom skulle berätta om projektarbetet som en av oss gjorde där den personen samarbetade under en längre period med en skolkurator. Vi valde att inte informera respondenten om detta innan intervjuerna. Vårt beslut grundade sig på att vi inte ville ta risken i att respondenten ska ta för givet att vi förstod och kände igen det de talar om, när vi kanske i själva verket inte vet. Vi ställdes också inför om vi behövde ett godkännande från rektorerna på skolorna för att utföra intervjuerna. Vi beslöt att inte informera rektorerna, då detta skulle minska respondenterna anonymitet. Dessutom finns risken att respondenternas arbetsliv påverkas av den informationen som de väljer att ge.

2.6 Validitet & Reliabilitet

I vetenskapliga studier eller forskningar används orden validitet och reliabilitet. Att ge studien en hög validitet betyder bland annat att forskaren undersöker det som avses undersökas. Reliabilitet betyder att bland annat att forskaren utfört undersökningen på ett tillförlitligt sätt och att studien därigenom är tillförlitlig (Esaiasson et al, 2005). Vi kommer här nedan att redogöra för hur vi har försökt att öka validiteten och reliabiliteten i vår studie.

Uppsatsen syfte är att undersöka skolkuratorns handlingsutrymme och yrkesroll, hur handlingsutrymmet utformas och hur skolkuratorns yrkesroll uppfattas av henne själv och av andra. Vi vill undersöka detta genom skolkuratorns egna tankar, uppfattningar och funderingar kring arbetet, och därför var det ett enkelt val att undersöka frågan genom intervjuer med skolkuratorer. För att försäkra att intervjuerna skulle besvara uppsatsens syfte och frågeställningar skrev vi en noga utformad intervjuguide och vi analyserade skolkuratorernas svar noga. Med intervjufrågorna försökte vi noga att skriva ner frågor som både indirekt och direkt besvarade våra frågeställningar om handlingsutrymmet och yrkesrollen. Det var också viktigt för oss att förstå skolkuratorns hela arbete, och därför ställde vi självfallet frågor gällande arbetet, arbetets utformning, arbetsbelastningen och samarbetet med andra. Vi anser att vi genom att förstå hela skolkuratorns situation lättare kan analysera intervjusvaren och på ett tydligt sätt ställa oss både kritiska och positiva till resultatet.

Faktorer som kan påverka validiteten är till exempel tillförlitligheten hos respondenternas svar (Kvale, 1997). Vi förväntade oss och hoppades att respondenternas svar på våra intervjufrågor var tillförlitliga. För att undvika detta hade vi skickat information till kuratorn före intervjun och informerat om uppsatsens syfte och frågeställningar och dessutom att respondenterna kommer att vara anonyma i uppsatsen. Vi försökte dessutom utforma intervjufrågorna på så sätt att det inte skulle vara känsligt att svara på någon av frågorna.

En annan faktor som kan påverka validiteten är om det skulle uppstå maktasymmetri, detta på grund av respondenternas akademiska och med vår jämförbara utbildning. Då vi läser socionomutbildningen och respondenterna har läst samma eller liknande utbildning. I en sådan situation är chansen liten att intervjuaren kan sitta med makten, om inte det motsatta (Kvale, 1997). Vi upplevde att alla respondenter var säkra på sina berättelser och bekväma i att svara på våra frågor om deras föreställningar av det skolkuratoriva arbetet. Vi tror också att deras arbete, samtalsmöten med elever, skolpersonal, föräldrar och myndighetspersoner har en positiv inverkan på validiteten, hennes arbete består ofta av samtal, sociala kontakter och möten. Att respondenterna var bekväma i intervjusituationen och bekväma i vår närvaro och

med våra frågor påverkade detta även oss positivt, då vi också blev mer avslappnade och kände oss bekväma i att ställa följdfrågor och diskutera vissa svar. Vi valde också medvetet att låta respondenterna själva välja var och hur intervjuerna skulle utföras. De flesta respondenter valde att svara på våra frågor genom ett möte på deras arbetsplats, på deras kontor på den skola där de arbetar. Andra respondenter valde att svara på våra frågor via telefon, vilket också var deras eget val. Detta anser vi också ökar bekvämligheten hos respondenterna. Särskilt då intervjuerna utfördes på deras kontor där de känner sig trygga och kanske även förstärkta i deras roll som skolkurator.

Reliabilitet handlar främst om tillförlitligheten i genomförandet av undersökningen (Kvale, 1997). Bristande reliabilitet orsakas i första hand av slump- och slarvfel under intervjuerna och vid empiribearbetningen. Bristande reliabilitet kan handla om otydliga delar av intervjun på inspelningen, bristande anteckningar med mera (Esaiasson et al, 2005). För att vi skulle undvika detta och höja reliabiliteten i vår uppsats var det ytterst viktigt för oss att formulera intervjufrågorna på ett relevant och tillförlitligt sätt. Vi försökte undvika problem med fel på inspelningen eller bristande anteckningar genom att först och främst alltid transkribera intervjun samma dag som intervjun genomfördes och oftast bara en stund efter genomförandet, på så sätt kunde vi mer lita på vårt minne. Dessutom höll vi alltid noga koll på att diktafonen fungerade. Under intervjuerna tog vi oss tid att ställa följdfrågor samt förtydligande frågor, dessutom gav vi möjlighet att själva besvara frågor och beskriva betydelsen av frågorna. Detta för att undvika missförstånd samt för att få konkreta exempel då det behövdes på vissa frågor.

2.7 Arbetsfördelning

Då vi är två författare av uppsatsen har vi försökt att fördela arbetet mellan oss så jämt det går. Vi har vardera utfört och transkriberat fem intervjuer var, sedan tog vi del av varandras intervjuer och analyserade dessa tillsammans. Vi har på grund av tidsbristen fördelat litteratur oss emellan för genomläsning. Då vi fann relevant forskning för vår uppsats tog vi del av forskningen både två. Vi arbetade på uppsatsens olika delar tillsammans eller i samråd med varandra vid uppdelning. Resultat och analyskapitlet skrev vi tillsammans.

3 Teoretiska utgångspunkter

Vi kommer här nedan att redogöra för ”Street-Level Bureaucracy” – Gräsrotsbyråkrat, som är vårt val som en teoretisk utgångspunkt för att undersöka skolkuratorns handlingsutrymme och position som anställd på en myndighet. För att undersöka skolkuratorns yrkesroll har vi valt att redovisa Johansson & Lindgrens (1999) teori om professionaliseringsprocessen, för att undersöka skolkuratorns yrkesroll och profession som socionom.

3.1 Gräsrotsbyråkrati - handlingsutrymme

I sin bok ”Street-Level Bureaucracy” beskriver Michael Lipsky (1980) de offentligt anställda som arbetar inom organisationer som till exempel polisen, socialtjänst och skolan. Lipsky skriver att det som kännetecknar dessa tjänstemän, som Lipsky benämner ”street-level bureaucrats”, är deras position. Tjänstemännen står för den direkta kontakten mellan organisationen och klienterna/eleverna/föräldrarna och så vidare. Även om ”street-level bureaucrats” menas stå på en låg nivå i den hierarkiska organisationsordningen har de ett jämförelsevis stort handlingsutrymme i sitt arbete. På grund av detta handlingsutrymme får tjänstemännen ett stort inflytande på människors liv. Lipsky menar att detta förhållandevis stora handlingsutrymme medför att tjänstemännen påverkar de privilegier och sanktioner som organisationen erbjuder. Tjänstemännens arbetsuppgifter är komplexa, vilket leder till att det saknas möjlighet att kunna arbeta efter detaljerade regler och riktlinjer, enligt Lipsky är detta anledningen till handlingsutrymmen.

När Ronie Johansson (1997) skriver om ”street-level bureaucrats” använder han den svenska benämningen ”Gräsrotsbyråkrater”. Detta skriver han om i sin avhandling Vid byråkratins gränser. Utifrån Lipskys teorier beskriver Johansson den svåra ställningen gräsbyråkraten kan hamna i på grund av sin ställning, vilket består av att kunna balansera organisationens krav med den egna uppfattningen på hur arbetet ska utföras. Gräsbyråkraten jobbar ofta med personer där redan bestämda insatser av organisationen inte kommer att gynna dem, personer med komplexa problem som kräver andra insatser utifrån organisationens förutbestämda ramar. På grund av detta dilemma delegerar organisationen gräsbyråkratens handlingsutrymme som ger en viss makt och utrymme för egna tankar och beslut. Johansson (1997) skriver att detta handlingsutrymme skall ge möjlighet för att göra egna bedömningar gällande val av insatser och även vad gäller den slutliga utformningen av ärendet.

Johansson (1997) menar att en stark tillämpning av organisationens regler som leder till att gräsbyråkratens handlingsutrymme begränsas, medför rättsäkerhet för klienten. Å andra sidan kan handlingsutrymmet innebära enskild situationsanpassning för klienten, detta på grund av

att gräsbyråkraten har plats för egna individuella bedömningar. Dock innebär även detta en risk för godtyckliga behandlingar där rättsäkerheten går förlorad (Johansson, 1997).

3.2 Professionalisering - yrkesroll

Johansson & Lindgren (1999) presenterar sina ansatser om professionaliseringsprocessen i fem ”lägen”. Den professionella har integrerade personliga värderingar som etablerar sig på normer och uppfattningar som ämnar yrkeskåren;

1. För att kunna agera självständigt måste man ha förmågan att reflektera över yrket, vilket dessutom leder till att man har förmågan att lösa nya uppgifter.
2. Den professionella besitter en styrka och ett starkt självförtroende som är skapad av en stark och tydlig yrkesidentitet i yrket i sin helhet.
3. Ju längre tid den professionella arbetar ju mer utförs arbetet på automatik och rutin.
4. Den professionelle har stor kunskap och är förtrogen med yrkets allmänna tillvägagångssätt och specificerade metoder.
5. Professionen genomförs i samarbete och samspel med omgivningen och ses i ett sammanhang.

Johansson & Lindgren skriver att det är en svår och lång väg innan man kan sammanföra alla dessa punkter till en profession, vilket kan leda till att yrkesrollen kan uppfattas som otydlig. Författarna menar att i arbeten där man arbetar med människor, och många gånger använder sig själv som redskap i arbetet, tar det extra lång tid att uppnå profession. Författarna tar också upp andra faktorer som gör det svårt för en socionom att uppnå möjligheter att uppnå sin yrkesroll och profession. Som socionom ställs man ofta mellan oförenliga intressen (Johansson & Lindgren, 1999). Samtidigt som socionomen måste ta hänsyn till samhällets och politiska intressen måste han/hon också försöka tillgodose klientens intressen och behov. Författarna kallar socionomens uppdrag att tillgodose klientens behov för det inre uppdraget och hänsynen till samhällets och politikernas intressen för det yttre uppdraget. Dessutom är en försvårande faktor i det sociala arbetet att socionomen ofta måste böja sig för lagar, förordningar, regler, administrativ styrning med mera, eftersom det sociala arbetet ofta sker inom hierarkiska byråkratier. Ganska ofta finner sig också socionomen som den enda av dennes yrkesgrupp, eller så är socionomerna minoriteten på arbetsplatsen, detta inte minst för yrkesverksamma socionomer på skolorna, skolkuratorer. I sådana situationer arbetar socionomen ständigt i interaktion med andra yrkesgrupper, som i längden kan innebära en risk

för socionomen att tappa sin yrkesidentitet, trots att samarbetet är viktigt för att kunna uppnå ett tillfredsställande arbete på skolan. Detta höjer kraven på socionomen, att inte bara ha kompetens inom sitt eget område, utan också ha en hög kompetens i att samordna (Johansson & Lindgren, 1999).

På grund av detta anser Johansson & Lindgren (1999) att socionomen måste ha en helhetssyn, att bland annat ha kunskap om flera olika teoretiska perspektiv och kunna arbeta utifrån flera av dessa. Samtidigt är det viktigt att socionomen i denna helhetssyn inte har en mängd teoretiska perspektiv som inte kan förenas i en begriplig och tydlig helhet. Författarna menar att socionomen kan påskynda och underlätta processen mot en tydlig yrkesidentitet genom att specialisera sig inom yrkesområdet (Johansson & Lindgren, 1999).

Eftersom en socionom arbetar med andra människor innebär detta också att hon/han måste arbeta med sig själv. Denna process där man arbetar med andra människor och samtidigt sig själv kräver handledning och inte minst även stödet från arbetsgivare, chefer och i organisationen som helhet. Men att utföra sitt arbete innebär inte bara att få stöd från organisationen, utan som socionom på en skola är man en del av denna organisation och har på så sätt möjlighet att förändra den (Johansson & Lindgren, 1999). Morén (1996) menar att man för att förändra organisationen inte ska se på den som en bestämd regel, utan istället tänka att man genom att förändra sitt sätt att arbeta samt arbeta efter sin egen vilja är då man kan förändra organisationen. Morén (1996) menar att förändringen av arbetet kommer först, därefter organisationen.

4. Tidigare forskning

När vi under uppsatsens gång letade efter tidigare forskning gällande skolkuratorns yrkesroll och handlingsutrymme var det tyvärr med svårighet som vi hittade information som vi ansåg vara lämplig för vårt undersökningsområde. Skolkuratorns yrkesroll är någonting som enligt vår uppfattning inte har forskats om tillräckligt. Forskning finns, men i en liten utsträckning vilket gjorde det svårt att hitta den. Vi har dock hittat relevant forskning för vår undersökning som belyser skolkuratorn, skolkuratorns arbetsuppgifter och skolkuratorns yrkesroll. Vi anser att detta ligger relativt nära vårt problemområde, då vi genom att belysa skolkuratorn som en yrkesprofession enklare kan förstå skolkuratorns position och betydelse på skolan, dessutom kan vi genom att beskriva skolkuratorns arbetsuppgifter och yrkesroll få en förståelse i skolkuratorns handlingsutrymme och yrkesroll.

4.1 Skolkuratorer

På 1950-1960 talet anställdes kuratorer först på gymnasieskolorna. I mitten av 1970-talet fanns det 700 kuratorer anställda i grundskola, gymnasieskola och Komvux (I SOU 2000:19). Huvudtanken var att skolkuratorstjänsten skulle främja kontakten och samarbetet mellan barnavårdsmyndigheter, skola och elevernas hem. I Lgr 1969 framställdes kuratorn som skolans sociala specialist. Bland skolkuratorns centrala uppgifter var att samarbeta med sociala myndigheter och institutioner, råd och hjälp åt föräldrar och elever och dessutom skulle kuratorn uppmuntra och stimulera eleverna att använda deras fritid på ett betydelsefullt sätt. I Lgr 80, läroplanen för grundskolan, nämns vare sig ordet elevvård eller yrkesgruppen skolkurator (SOU 2000:19). Skolkuratorn finns inte heller nämnd i skollagen, det enda som skrivs om elevvård är att rektorn ansvarar för att det ska finnas en elevvårdskonferens i skolan. Det står att det ska finnas representanter från elevvården i elevvårdskonferensen, dock står det inte vilka representanterna är, det är rektorns ansvar att bestämma vilka representanterna skall vara (SOU 2000:19).

4.2 Skolkuratorns arbetsuppgifter

Skolkuratorns arbete på skolan utförs på tre nivåer, individnivå, gruppnivå och organisationsnivå. På individnivå har skolkuratorns individuella kontakt med elever, lärare och föräldrar för att främja lärandet i skolan. På gruppnivå arbetar skolkuratorn med grupper som elev – och personalgrupper. Den tredje nivån är organisationsnivå och här spelar skolkuratorns samverkan mellan andra organisationer och myndigheter en stor roll (D-Wester, 2005). Vidare består skolkuratorns arbetsuppgifter av gruppsamtal med elever som exempelvis tjej och killgrupper, kontakt och rådgivning till föräldrarna, skolsocial kartläggning av enskilda elever, handledning och rådgivning åt annan skolpersonal, deltagande i föräldramöten, elevhälsomöten och andra viktiga möten som sker på skolan, värdegrundsarbete och krishantering (D-Wester, 2005). Den största delen av skolkuratorns arbete består av samtal med elever, föräldrar, andra yrkesgrupper på skolan och andra organisationer och myndigheter.

Sammanfattningsvis kan man säga att skolkuratorns arbete på skolan är att utreda och hjälpa elever på skolan både på det lärande planet men också det sociala och känslomässiga. I detta ingår även elevernas problematik med lärandet och konflikter mellan elevgrupper och elever och lärare (SOU 2009:19). Skolkuratorn ingår bland yrkesprofessionerna i elevhälsan på skolan, där elevhälsans uppgift är att skapa och underhålla en skolmiljö som främjar lärande

där elever trivs och lärande stimuleras. Detta innebär att skolkuratoren inte har ansvar för problematik som eleverna bär med sig hemifrån eller som händer utanför skolan.

Skolkuratorns ansvar är problematik som inträffar på skolan eller där skolan är orsaken. Detta kan dock vara ett problem då det är svårt för skolkuratoren att se vart gränsen går. Även problem som inte inträffar på skolan påverkar hur eleven uppträder på skolan och hur det går med skolarbetet. I sådana fall kan en skolkurator remittera eleven vidare, men även detta är problemfyllt. Det kan vara brist på specialister att remittera till, långa väntetider eller att eleven eller föräldrarna inte vill remitteras vidare osv. Således leder detta till att skolkuratoren många gånger ansvarar för elever som ligger utanför deras ansvarsområde (SOU 2000:19).

4.3 Skolkuratorns yrkesroll

I tidigare forskning av bland annat Coker et. al 2005, Aluede & Imonikhe 2002 och Bemak & Hanna 1998, både internationell och svensk, har visat att det råder en otydlig inställning om vilken roll skolkuratoren har på skolan.

Det är viktigt att komma ihåg, att det inte går att dra tydliga paralleller med det svenska skolväsendet och ett utländskt skolväsende. Det kan finnas likheter och det kan finnas olikheter. Där finns både kulturella och ekonomiska skillnader som man måste ta i beaktande. Skolkuratorns betydelse och arbetsuppgifter påverkas av dessa faktorer som förändras geografiskt. Dock har vi valt att presentera forskning på skolkuratorns yrkesroll på internationellt plan, från bland annat Nigeria och USA. Detta på grund att vi finner likheterna intressanta. Vi kommer att presentera närmre i nästa stycke. Detta kommer vi dessutom att ta upp senare under slutdiskussionen och diskutera vidare på likheterna mellan dessa olika forskningar i förhållande till svensk forskning.

I en amerikansk studie (Coker et. al, 2005) framkommer det hur viktigt det är med ett bra skolklimat och ett resursteam på skolan där skolkurator ingår. Det går inte att bortse från att svensk och utländsk forskning inte kan jämföras, eftersom de har olika förutsättningar. Precis som då det gäller svenskt och utländskt skolväsende har forskningen olika utgångspunkter. Det innebär inte att man ska underskatta all utländsk forskning, men man måste vara medveten om att det inte alltid går att jämföra utländsk forskning med svenska förhållanden. I studien framkommer också betydelsen av samarbete mellan olika kompetenser på skolan, detta för att främja ett bra skolklimat för eleverna. Det är viktigt med kompetens på skolan och ännu viktigare är deras samarbete för att tillgodose elevernas hälsa och utveckling. Detta

samarbete har dock sina nackdelar, så dessa kompetensers roller kan överlappa varandra, vilket leder till att det blir svårt att se tydliga yrkesroller dem emellan. Ibland kommer det inte till stånd med samarbetsmöten mellan kompetenserna, detta är negativt eftersom kompetensernas yrkesroller behöver bli tydligare så att inte samma hjälp ges från två olika kompetenser utan varandras vetskap (ibid).

När det gäller skolkuratorns arbetsuppgifter på högstadieskolor visar studien att de främst jobbar med primärprevention (insatser som görs för att förhindra att problem uppstår), sekundär prevention (riktas till de individer som uppvisar vissa symtom på problem) och intervention (ibid). Vidare får de olika kompetenserna, däribland skolkuratorer, ofta ärenden som hamnar utanför deras område. Det finns dessutom inte tid för personalen att sätta sig ner och prata igenom olika ärenden och involvera elevernas familjer (Coker et. al.). Detta är relevant eftersom den otydliga yrkesrollen påverkar problemlösningsprocessen.

En annan studie (Aluede & Imonikhe 2002) har undersökt hur lärare och elever på en högstadieskola i Nigeria ser på skolkuratorns roll. I studien framkommer att det råder förvirring kring skolkuratorns roll från både elevernas och skolpersonalens sida. Dessutom har elever och skolans personal olika förväntningar på vad skolkuratoren ska göra (ibid). Eleverna väntar sig att kuratorn ska hjälpa dem med problem som har med deras direkta studiesituation att göra, som att till exempel utveckla effektiva sätt att studera på eller upplysa dem om deras möjligheter i skolan. Eleverna menar att kuratorn inte ska hjälpa dem med deras personliga sociala problem för det har de vännerna till. Sammanfattningsvis kan man säga att eleverna mer ser skolkuratoren som en studie- och yrkesvägledare. Lärarna anser också att skolkuratoren bör hjälpa eleverna med deras studiesituation och karriärsväl, men även med vanlig tonårsproblematik som skolk och stöld (ibid). Slutligen kommer författarna fram till att skolkuratoren på grund av sin professionella kunskap spelar en central roll i skolans system och är väldigt viktig i målet att uppnå ett positivt skolklimat (ibid). Då man läser denna studie, så bör man ta hänsyn till kulturella skillnaderna mellan Sverige och Nigeria. I studien står det inte var i Nigeria som forskningen är gjord. Det är en viktig faktor som ska tas i beaktande, eftersom kulturen skiljer sig åt beroende på vart man bor i Nigeria. Inte minst då det gäller de religiösa aspekterna. I norr bor det muslimer och i söder bor det kristna (Nationalencyklopedin, 2010).

Bemak och Hanna (1998) undersöker i sin globala studie vad kuratorn måste vara beredd att möta under 2000-talet världen över och konstaterar att kuratorn i dagens ständigt förändrande samhälle måste jobba med individer, grupper, familjer och skolor. Författarna kommer även fram till att kuratorn är väldigt isolerad i sin yrkesroll och att detta inte är

effektivt. De menar att samarbete med andra parter är ett måste för att kunna tillgodose individens olika behov.

5. Undersökningsresultat & Analys

Vi kommer i detta kapitel att redovisa för resultatet av intervjufrågorna, forskningen och analysera detta. Vi har valt frågor ur intervjufrågorna som vi tycker besvarar och täcker vårt syfte och våra frågeställningar.

5.1 Vilket handlingsutrymme anser sig skolkuratoren ha över sitt arbete

Att vara en yrkesprofession som jobbar med individ- och familjeinriktat socialt arbete innebär oftast att man representerar en organisation, organisationen man arbetar för eller inom. Oavsett om organisationen är offentlig, privat eller ideell, så innebär yrkesrollen att man står i direkt kontakt till den individ man ska hjälpa. Alla våra respondenter arbetade på skolorna, och detta innebär att de arbetar inom den organisationen. På så sätt representerar skolkuratoren skolan inför andra myndigheter och personer hon träffar i sitt arbete. Denna position beskrivs av Lipsky (1980), som han nämner för ”gräsrotsbyråkrat”. Socionomen representerar myndigheten hon arbetar för även i mötet med individen (Svensson et.al, 2008). I mötet med individen har socionomen en roll utifrån det uppdrag som organisationen givit, honom/henne som formar rollen i mötet med individen. Denna position innebär ett dilemma för socionomen, eftersom socionomen å ena sidan skall möta individen som människa till människa, å andra sidan måste hon eller han följa det ramar organisationen satt i det uppdrag socionomen har. Handlingsutrymmet begränsas på grund av detta dilemma. Dessutom är uppdraget påverkat av moraliska och normativa aspekter. En annan viktig aspekt att ta hänsyn till, då det gäller handlingsutrymme, är att två stycken socionomer i två olika kommuner kan tolka samma ramar, regler och paragrafer på olika sätt. Det kan resultera i att ett fall med samma förutsättningar kan behandlas på två olika sätt. Det kan innebära att rättstryggheten för den enskilde samhällsmedborgaren kan variera beroende på vilken kommun som han eller hon bor. Det är gräsbyråkratens uppgift att knyta samman individens behov med organisationens uppdrag. Knyta samman det på så sätt att båda parter är nöjda. Svensson et.al (2008) skriver också att socionomen kan få stöd i denna position och i hennes uppgift genom sin specifika kunskap och organisationens resurser. Då formas handlingsutrymmet delvis av organisationen, då det är beroende på organisationens uppdrag som det formas hur pass

mycket handlingsutrymme den enskilda socionomen kan utnyttja. Handlingsutrymmet påverkas också av andra faktorer, som exempelvis rutiner, professionella tolkningar och traditioner, interaktionen mellan socionomen och individen, individuella faktorer hos socionomen och även hos klienten (Svensson et.al, 2008). Socionomen har trots detta stor frihet i sitt arbete, ett arbete som också styrs av regler, överenskommelser, lagar och traditioner.

Handlingsutrymmet kan utnyttjas på olika sätt, socionomens frihet och ansvar, ligger i hur han eller hon hanterar utrymme som ges. Även om man jobbar inom samma myndighet eller organisation, så utnyttjar yrkesutövarna sina utrymmen olika. Detta kan bero på bland annat olika personligheter, även om organisationen eller myndigheten arbetar för att alla skall ha samma utrymme att arbeta med (Svensson et.al, 2008).

Nästan samtliga av respondenterna menar att det hade ett stort handlingsutrymme. Många tror det beror på bra arbetsklimat, bra samarbete med rektorn och andra personer och egen vilja att förändra och utföra sitt arbete på bästa möjliga sätt. Några av respondenterna anser också att deras situation som ensam socionom på skolan också påverkade att handlingsutrymmet var stort. Detta är intressant för oss att höra eftersom vi trodde att det var det motsatta, att deras situation begränsade handlingsutrymmet.

”Jag formar helt och hållet mitt eget arbete och hur min arbetsdag ser ut, det är ju jag själv som formar det. Det är väldigt fritt och väldigt självständigt och man måste kunna arbeta självständigt om man ska arbeta som skolkurator, för du är ju ensam i din yrkesroll och du har ingen att luta dig emot, utan man måste göra det själv” (Skolkurator 5).

En av respondenterna svarade att hon inte tycker sig ha ett stort handlingsutrymme, tvärtom tycker hon att hennes handlingsutrymme var för litet. Hon anser att det är behovet som styr hennes arbete.

”Alldeles för lite. Jag skulle vilja påverka mycket mer” (Skolkurator 3).

Det är viktigt att ta i beaktande hur de olika kuratorerna arbetar. En viktig detalj är arbetstiden. Arbetar man heltid på en skola, så har man ett större handlingsutrymme. De skolkuratorerna som inte arbetar heltid eller arbetar på flera skolor har inte samma

handlingsutrymme. De har samma regler och ramar som de ska följa, men de har mindre tid för att kunna utveckla dem, för att de ska utföra samma arbete som en heltidsanställd skolkurator, men på kortare tid. Då det endast är skolkuratorerna som arbetar med sociala frågor, så är arbetstiden en viktig faktor.

5.2 Vilken målsättning har det skolkurativa arbetet på skolan enligt skolkuratoren

Målsättningen för skolkuratorns arbete på skolan är att eleverna ska må så bra som möjligt för att lättare ta till sig kunskap, detta är alla respondenter eniga om. Skolkuratoren ska hjälpa och stödja eleverna socialt och känslomässigt, främst för elevens välbefinnande, men också för att eleven lättare ska kunna ta till sig lärandet under skolgången.

”Min målsättning är att eleven ska må så bra som möjligt. När eleverna har ett bra mående, när de har ett gott självförtroende och har det bra så kan man också inhämta kunskaper och då blir det att mitt andra mål är att eleverna ska nå, för det är ju skolans mål att eleven ska gå ut med godkända betyg, men det får man ju om man mår bra”
(Skolkurator 2).

Majoriteten av skolkuratorerna anser att deras skolkurativa arbete inte kan liknas med ett kurativt arbete på till exempel sjukhus. Då skolkuratoren inte endast arbetar efter hennes egna mål för eleverna, utan också skolans mål för eleverna. Skolkuratoren ska hjälpa eleverna genom sociala och känslomässiga problem, detta främst för att dessutom främja skolarbetet. Många skolkuratorer menar att då en elev inte mår bra påverkar detta elevens skolarbete negativt och mår eleven bra påverkas skolarbetet positivt. Vilket i sin helhet också påverkar miljön inne i klassrummen och skolan som helhet. Ingen av respondenterna tycker att detta är ett hinder i deras arbete, då det trots allt hjälpte eleven. Dock anser många av respondenterna att deras arbete med vissa elever ibland hamnar utanför deras ansvarsområde, då vissa elever har problem på fritiden eller i hemmet.

Socialtjänst och skolor är myndigheter som finns i varje kommun. Det som skiljer sig är organiseringen från kommun till en annan. I vissa kommuner har man valt att spara på resurserna genom att dra in på tjänsten som skolkurator, då har man anställt en skolkurator som jobbar deltid på skolan och deltid på en annan skola, vissa skolor har valt att inte ha tjänsten alls och istället tar skolan hjälp av socialtjänsten med det kurativa stödet genom en

socialsekreterare (Svensson et al, 2008). Skolkuratorerna som vi intervjuade arbetar olika. Fyra av respondenterna arbetar på två skolor och de resterande respondenterna arbetar på endast en skola. Detta innebär att skolkuratorerna inte arbetar under samma förhållanden. Även om det är relativt lika förhållanden mellan kommunerna, så är det stor skillnad på en skolkurator som arbetar på en skola och på en skolkurator som arbetar på två skolor. Då vi analyserade resultatet kunde vi konstatera att de skolkuratorer som arbetar på mer än en skola känner sig lättare stressade. Alla fyra skolkuratorer anser sig utföra ett stort arbete på skolorna, men menar också att de hade kunnat göra mer med mer tid. Jämfört med de skolkuratorer som endast arbetar på en skola är inte stressfaktorn lika förkommande när det gäller tidsbristen. Skolkuratoren kan utforma arbetet på skolan hon arbetar på och arbeta förebyggande. Just det förebyggande arbetet är en återkommande orsak till att de fyra skolkuratorerna anser sig inte hinna med eller inte kan utföra arbetet i den grad det behövdes på grund av den begränsade tiden på vardera skola.

Många gånger är yrkesrollen som skolkurator svår och invecklad. Skolkuratoren måste arbeta utifrån ett individperspektiv, för att kunna stödja enskilda elever i behov av särskilt stöd, samtidigt måste hon också arbeta utifrån ett förebyggande perspektiv. Detta på grund av att skolkuratoren ska kunna medverka till skolans utveckling till en skola med bra arbetsmiljö för lärande och utveckling för eleverna. Kuratorn har således ett brett arbetsområde, och många olika arbetsuppgifter och mål att arbeta utifrån, men det är just den kompetensen och funktionen i skolan som utmärker skolkuratoren (D-Wester, 2005). Dessa svårigheter skriver Lipsky (1980) om, byråkratens många gånger komplexa arbetsförhållanden. Lipsky skriver att organisationen medvetet ger tjänstemännen ett stort handlingsutrymme. Detta för att gräsrotsbyråkraten skall kunna påverka de privilegier och sanktioner som organisationen erbjuder. Lipsky menar att just den komplexa arbetssituationen leder till att gräsrotsbyråkraten inte kan jobba efter strikta regler och riktlinjer, detta är ännu en anledning till det stora handlingsutrymmet. Lipskys teori kan vi knyta till skolkuratorns arbetssituation som många gånger är problematisk bland annat på grund av tidsbristen och hennes position som den enda socionomen bland pedagogerna och andra yrkesgrupper på skolan.

D Wester tar upp en svårighet i att vara ensam socionom i ”pedagogernas arena”:

”Det innebär att man verkar i ett system som till stor del har ett annat synsätt, förhållningssätt och arbetssätt än socionomens ursprungliga. Där pedagogernas synsätt är rådande om vad som är rätt att göra, vad

som är lämpligt att säga, vad som är det bästa för den enskilda eleven, vad andra utanför skolan borde göra och också vad man som skolkurator borde göra i olika elevärenden” (D. Wester, 2005, sid 11-12).

Ingen av respondenterna tror att deras målsättning påverkas av deras position på skolan bland alla pedagogerna. Många pedagoger vänder sig till skolkuratoren för rådgivning i elevärenden. En av respondenterna menar att pedagogerna inte har någon kompetens inom den sociala biten, och detta leder till att många pedagoger vänder sig till henne för rådgivning. Skolkuratorer ger handledning till skolpersonal då det gäller hur de ska bemöta en elev. Lärarna är pedagoger och de har inte samma inriktning på sitt arbete som vad en skolkurator har. Lärarna ansvarar för undervisningen och skolkuratorerna arbetar mer med den sociala biten. Den finske forskaren Benny Stjernberg ansåg att skolkuratoren var skolans socialarbetare (Stjernberg, 1996). Av den anledningen får skolkuratoren vara ett bollplank för skolpersonalen, om en elev har det svårt. Organisatorisk nivå innebär att skolkuratoren deltar i elevvårdskonferenser och har kontakt med olika samarbetspartners utanför skolan. Exempel på samarbetspartner kan vara BuP (Barn och ungdomspsykiatri), socialtjänsten och polisen.

En nackdel som nämndes av skolkuratorerna var skillnaden på deras och på pedagogernas synsätt. En av respondenterna berättade att det hon kanske anser vara lämpligt stöd för en elev, anser kanske inte pedagogen är ett lämpligt stöd. Detta på grund av deras olika värderingar och olika synsätt. När en pedagog vill rådfråga skolkuratoren om ett elevärende så berättar pedagogen utifrån sitt pedagogiska perspektiv, som ofta är inriktat på målsättningen att eleven ska uppnå så goda skolresultat som möjligt. Däremot uppfattar skolkuratoren elevärendet ur ett socialt perspektiv, och där kan det bli motsägelsefulla åsikter. Detta dilemma nämner även flera respondenter, inte som ett klart hinder i sitt arbete, men som ett störande moment. Detta skriver även Johansson (1997) om, som i sin tur gör detta utifrån Lipskys (1980) teorier om gräsrotsbyråkraten. Johansson skriver att det ofta är svårt för en gräsrotsbyråkrat att balansera organisationens krav med den egna uppfattningen, som inte alltid är lika. Gräsrotsbyråkraten har ibland en annan uppfattning till hur arbetet ska utföras. Detta nämner Johansson som en annan anledning till varför gräsrotsbyråkraten får ett brett handlingsutrymme av organisationen, för att gräsrotsbyråkraten ska få utrymme och makt för egna tankar och beslut. Detta har vi genomgående genom intervjuerna kunnat förstå, då nästan samtliga skolkuratorer anser att det stora handlingsutrymmet som de uppfattar sig själva ha, underlättar deras situation på grund av utrymme för egna tankar och beslut. Samtliga

skolkuratorer berättar att deras relation till rektorn är god, och några av skolkuratorerna har också en regelbunden och ett bra samarbete med rektorn. Skolkuratorerna berättar att rektorn inte på något sätt försöker kontrollera deras arbete och överlåter till dem ett utrymme att utvecklas på och arbeta efter egna mål.

5.3 Vilka frågor är skolkuratoren kompetent att ta beslut om i skolan enligt hennes egen uppfattning

En skolkurator arbetar som en socialarbetare på skolan och av den anledningen är hon kvalificerad att ta beslut i dessa frågor. I regel tar hon dessa beslut tillsammans med rektorn. Det är rektorn som har det övergripande ansvaret i skolan. Det innebär inte att det är endast skolkuratoren och rektorn som tar alla beslut rörande eleverna. De gör det oftast tillsammans med de övriga i elevvårdsteamet på elevvårdskonferenser. Det är rektorerna som är beslutsfattande, men de delegerar ofta olika frågor till övriga i elevvårdsteamet. I sociala frågor är det skolkuratorerna som fattar besluten. Skolkuratorerna kan själva besluta om de ska kontakta elevens föräldrar eller inte (SOU 2000:19). Det måste poängteras att skolkuratoren går under sekretesslagen och av den anledningen får hon inte berätta för föräldrarna vad eleven har sagt i förtroende. Den enda gången som hon får yppa något som eleven har sagt i förtroende är då ett barn far illa (14 kap 1 § SoL). Det är inget som hon berättar för föräldrarna, utan det är något som hon anmäler till socialförvaltningen. Då det gäller sekretess säger lagen att skolläkaren har sekretess gentemot skolkuratoren. Däremot finns det ingen sekretessgräns mellan skolkuratoren och pedagogerna, eftersom de anses höra till samma elevvårdande verksamhetsgren (Clevesköld & Thuved, 2007).

Samtliga respondenter tycker att de har en annan sorts relation till eleverna än den relation som fanns mellan eleverna och pedagogerna. Detta på grund av den känsliga relationen till exempelvis en klasslärare, eftersom eleven träffar läraren dagligen under skoltiderna. Däremot har eleven kontakt med skolkuratoren endast under mötena med henne. Dessutom träffar läraren föräldrarna regelbundet under föräldramöten och föräldrasamtal. Om skolkuratoren inte har sekretess i vad en elev talar om för henne gentemot pedagogerna, så undrar vi vilken faktor det är som gör elevens relation till skolkuratoren annorlunda än relationen till pedagogerna?

En av respondenterna ser sig själv som ”spindeln i nätet”, det är hon som fattar beslut om vilka kontakter som hon ska ta när det gäller till exempel BuP, socialförvaltningen och polisen.

Skolkuratoren kan även föreslå eller rekommendera övrig skolpersonal till olika beslut. Socionomen i skolan fyller funktionen som både en utredare och behandlare, dels för att skolkuratoren gör skolsocial kartläggning på elever och föreslår insatser för att hjälpa eleven emotionellt och socialt. Dessutom är skolkuratoren också den som oftast utför insatserna i form av stödsamtal, samtal med samarbetspartners eller genom att exempelvis starta olika samtalsgrupper i klasserna (SOU 2000:19).

”Elevärenden bestämmer jag att det här behöver jag prata med mamman och pappan om. När det gäller egna arbetsuppgifter så är jag ju fullkomligt kompetent att fatta beslut om vad jag kommer att göra. Sen kan jag ju föreslå eller rekommendera klasslärare, rektor, skolsköterska eller elevhälsoteamet till olika beslut” (Skolkurator 9).

Samtliga av de skolkuratorer som vi intervjuade anser sig vara kompetenta till att ta beslut som rör hennes arbetsgifter. Det är de som bäst känner till regler och lagar, då det gäller det skolsociala arbetet. De är förtroga med yrkets allmänna tillvägagångssätt och metoder (Johansson & Lindgren, 1999). Respondenterna har flera års erfarenhet av att arbeta med socialt arbete. Flertalet av respondenterna har arbetat med socialt arbete på ett eller annat sätt, innan de började arbeta som skolkuratorer. En av respondenterna hade tidigare arbetat på socialförvaltningen i den kommunen som hon nu är skolkurator i. Hon tycker det är en fördel i hennes arbete. Hon känner till rutinerna på socialförvaltningen och känner personalen som arbetar där. Av den anledningen känner hon sig vara kompetent att fatta beslut som gäller eleverna. Även om det inte går alla gånger att jämföra skolkuratorns och socialförvaltningens personal angående handlingsutrymme, så har de samma grundförutsättningar.

Skolkuratoren kan betraktas som en gräsrotsbyråkrat precis som Lipsky (1980) skriver att socialtjänstemannen är. Däremot går det inte att se deras arbetsuppgifter ur ett jämlikt förhållande. Socialtjänstemannen är tvungen till att följa socialtjänstlagen och de förutsättningar som den innebär. Skolkuratoren har ett större handlingsutrymme, eftersom de inte är strikt hållna efter socialtjänstlagen. Lipsky skriver också att gräsrotsbyråkraten representerar organisationen och i sitt arbete har det den direkta kontakten mellan organisationen och de människor det möter i sitt arbete.

Här kan vi återkoppla till det vi tidigare nämnt under tidigare forskning, om hur skolkuratoren arbetar på olika nivåer. D-Wester (2005) skrev att skolkuratoren arbetar på individ – grupp och organisationsnivå. Samtliga av respondenterna samarbetade med olika personer på och

utanför skolan och hade ofta kontakt med andra myndigheter. Dessutom arbetar skolkuratoren med enskilda elever och samordnar grupper bland eleverna.

5.4 Finns det någon/några yrkesgrupper som enligt skolkuratoren kan ta över hennes arbetsuppgifter och fylla hennes funktion på skolan

Samtliga av respondenterna, som vi intervjuade, tycker inte att någon annan yrkesgrupp på skolan kan ta över skolkuratorns samtliga arbetsuppgifter. Det innebär inte, att de anser att det ska vara murar mellan de olika yrkesgrupperna. Samtliga av skolkuratorerna sade att det är mest skolsköterskan som kan ta över skolkuratorernas arbetsuppgifter, då det gäller de stödjande och behandlande samtalen på skolan. Majoriteten av respondenterna har uppfattningen att eleverna i samband med besök hos skolsköterskan, för exempelvis en fysisk kontroll, också anförtrot sig till henne/honom. Skolsköterskan har emellertid inte samma utbildning som skolkuratoren och kan av den anledningen inte utföra skolkuratorns arbete. Flera av skolkuratorerna kom med olika förslag på olika yrkesgrupper på skolan som kan ta över en del av hennes arbetsuppgifter. De är däremot eniga att ingen annan yrkesgrupp kan ersätta skolkuratoren. Några av respondenterna anser att pedagogerna kan ta över en del av samtalen med eleverna. Andra sade att det inte var lämpligt att pedagogerna tog över de kurativa samtalen med eleverna. Detta på grund av att pedagogerna inte har någon utbildning inom det sociala arbetet. Dessa två åsikter kan skilja sig på grund av skolkuratorns egna uppfattningar om pedagogerna som arbetar på skolan. Andra yrkesgrupper som nämndes av respondenterna, som kan ta över en del av skolkuratorernas arbetsuppgifter, är specialpedagogerna och fritidspedagogerna. De kan hålla i tjej- och killgrupper och mobbingsamtal. D-Wester (2005) menar att skolkuratoren kan riskera att tappa greppet om sin professionalism på grund av positionen som ensam socionom bland pedagoger. D-Wester menar att det är viktigt för skolkuratoren, bland alla pedagoger, att hålla fast vid och prioritera sina insatser eftersom denne nu arbetar i ett system som har ett helt annat synsätt än socionomens ursprungliga. Ett synsätt som ibland inte behandlar skolkuratorns betydelse på skolan som en socionom. Ärenden kan komma till kuratorn från en lärare som skickar ärendet med lärarens egna uppfattningar om hur det skall lösas eller var problemet ligger. Detta kan innebära att kuratorn får anpassa sig efter lärarens uppfattning och synsätt. Det är viktigt att kuratorn skall få bilda sin egen uppfattning och ringa in ärendet efter hennes synsätt som en socionom. Socionomens uppgift är att sätta eleven i centrum och se till hela elevens sammanhang och situation, vilket kan möta motstånd i skolan med skolans egen uppfattning.

Ett sådant arbetssätt strider mot exempelvis pedagogernas som främst ser till eleven ur ett pedagogiskt perspektiv. D-Wester menar att det inte är en enkel position för skolkuratoren men att detta är viktigt på skolan. Det krävs oliktankande för utveckling (D-Wester, 2005).

Johanssons & Lindgren (1999) har en teori om professionaliseringsprocessens fem lägen, om att varje yrkeskår har integrerade personliga värderingar. De skriver som första läget i professionaliseringsprocessen, att man i sin yrkesroll ska ha en stark yrkesidentitet och starkt självförtroende.

Samtliga av respondenterna är eniga om att ingen annan yrkesgrupp på skolan kan ta över skolkuratorns samtliga arbetsuppgifter, dock anser de att en del av arbetsuppgifterna kan tas över av andra yrkesgrupper på skolan. Alla respondenterna har arbetat relativt länge på skolorna och har dessutom tidigare erfarenheter av socialt arbete. En intressant tanke är hur hade förhållandena sett ut för en relativt nytexaminerad socionom som är nyanställd som skolkurator? Bidrar respondenternas erfarenheter, trivsel på arbetsplatsen och med arbetsgruppen till en bidragande faktor till deras uppfattningar? Skulle en ny skolkurator tycka det vara acceptabelt om en annan yrkesgrupp på skolan utförde något av hennes arbetsuppgifter?

5.5 Vad gör skolkuratoren för att göra hennes yrkesroll och roll på skolan tydligare och förstådd av elever, föräldrar, skolpersonal och myndigheter

Alla skolkuratorer anser att det är viktigt att synas ute. Det kan vara ute i klassrummen och det kan vara på föräldramöten. I en kommun som vi har varit och intervjuat en skolkurator i, har det beslutats att det endast är utbildade socionomer som får arbeta som skolkuratorer. Det är viktigt att förklara vad för slags arbete som en skolkurator gör på skolan. Några av respondenterna menade på att en del föräldrar inte vet om vad en skolkurators arbete innebär. En del föräldrar reagerar negativt, då de får vetskap om att deras barn besöker skolkuratoren. Dessa föräldrar förväxlar skolkuratoren med skolpsykologen och då får de intrycket av att det är något fel på deras barn. Genom att exempelvis skicka ut information till föräldrarna, som några av respondenterna gör, om skolkuratorns yrkesroll kan man undvika detta.

Det är viktigt att de olika yrkesgrupperna på skolorna inte går in på varandras yrkesområden. Detta gäller även skolkuratorns yrkesroll, inte endast då någon annan yrkesgrupp utför skolkuratorns arbetsuppgifter. En av respondenterna berättade att hon ibland blir förfrågad om

att vikariera för en sjuk lärare. En skolkurator bör vara noga med sin yrkesroll på skolan och inte vara någon extraresurs som kan vikariera för en sjuk lärare. På grund av att skolkuratoren inte har någon pedagogisk utbildning, kan hennes vikariat leda till att eleverna inte får den kunskap de förväntat sig. Dessutom kan skolkuratorns arbete som vikarie medföra att eleverna som har kontakt med skolkuratoren får mindre förtroende för henne, eftersom de inte vet om skolkuratoren står på lärarnas sida eller elevens. Det kan vara så att vissa elever har problem med sin lärare och har berättat om detta för skolkuratoren. Eleven kan då få intrycket att skolkuratoren berättar, det eleven har sagt i förtroende, till läraren. På så sätt blir skolkuratorns yrkesroll oklarare för eleven. Detta leder också till att skolkuratorns yrkesroll inte är tydlig och strikt för andra pedagoger. Skolkuratoren har ett eget arbetsområde och bör endast arbeta inom det. Johansson & Lindgren (1999) skriver i sin teori om professionaliseringsprocessen att det är svårt för en socionom att uppnå en stark yrkesidentitet och profession, detta på grund av att socionomen ofta ställs mellan oförenliga intressen. För att uppnå profession måste socionomen kunna samarbeta med andra yrkesgrupper, samtidigt som hon arbetar utifrån hennes egen yrkesroll. Då håller socionomen hennes yrkesidentitet tydligt även för andra yrkesgrupper.

En detalj som skiljer respondenterna åt är om de ska föra journalanteckningar. Vissa skolkuratorer anser att det är viktigt att dokumentera sitt arbete för att stärka deras yrkesprofession. Andra skolkuratorer för endast minnesanteckningar. Skolkuratorerna har ingen dokumentationsskyldighet. Här kan man jämföra skolkuratoren och skolsköterskan. Skolsköterskan har skyldighet att föra patientjournaler, men det har inte skolkuratoren. Detta kan leda till att hennes handlingsutrymme blir större.

”Jag känner mycket det där att man pratar om vad en skolkurator arbetar med och att man är tydligare med att skriva ner, jag tror att det är en jätteviktig bit för oss att lyfta hela vår yrkesprofession, att inte bli så flummiga” (Skolkurator 4).

Det kan vara både fördelar och nackdelar med att skolkuratoren inte har någon dokumentationsskyldighet. En klar fördel kan vara att skolkuratoren inte känner att hennes arbete eller resultatet på hennes arbete granskas, och detta kan leda till ett större handlingsutrymme. Dock leder detta också till att det kan verka oklart för andra vad skolkuratoren ska ha för funktion och vad resultatet är på skolkuratorns arbete. Det kan innebära att skolkuratoren inte får någon respons på sitt arbete. Både positiv och negativ respons är nödvändiga för att något ska kunna förbättras och utvecklas. I arbetet där

skolkuratoren tvingas utveckla sin yrkesroll bland andra yrkesroller måste hon arbeta mycket med och utifrån sig själv och sin yrkesroll. Johansson & Lindgren (1999) skriver att arbeten där man möter och arbetar mycket med andra människor, och använder sig själv som redskap, tar det extra lång tid att uppnå profession. I synnerhet när yrkesrollen ständigt utvecklas och det är tvunget att arbeta under nya förhållanden. Med hjälp av sin dokumentation skulle skolkuratoren enklare få en tydlig respons på sitt arbete och på så sätt kan hon utveckla sin yrkesidentitet och enklare uppnå profession. Dessutom kan skolkuratoren själv läsa dokumentationen och analysera sitt arbete, se fördelar och brister och på så sätt utveckla sin yrkesroll. Det kan vara lätt att få uppfattningen att skolkuratoren inte är tydlig på och utanför skolan, dock är det inte så i verkligheten. Samtliga skolkuratorer som vi intervjuade samarbetar mycket med myndigheter, deltar vid elevvårdsmötena på skolan, har en bra kontakt och ett bra samarbete med rektorn och övrig skolpersonal. Dessutom håller majoriteten av respondenterna bland annat i tjej – och killgrupper på skolan. Detta leder till att det inte går att dra slutsatsen att skolkuratoren inte arbetar tillräckligt för att göra hennes yrkesroll tydligare. Dock är den inte så pass tydlig att den inte behöver utvecklas. Den största bristen vi kunde se genom resultatet är föräldrarnas kunskap om skolkuratorns yrkesroll. Det är nästan endast då skolkuratoren kontaktar föräldrarna angående deras barn som föräldrarna får kontakt med henne. Några av respondenterna skickar ut informationsbrev om hennes yrkesroll och vad hon kan hjälpa till med till föräldrarna. Det kan vara ett bra sätt att göra yrkesrollen tydligare på bland föräldrarna. De flesta respondenterna är ute i klassrummen och presenter sig själva vid början av läsåret. På så sätt blir skolkuratorns yrkesroll tydligare bland eleverna.

6. Sammanfattning

Många av de skolkuratorer som vi intervjuade arbetar på olika sätt men mot samma mål, nämligen att vara ett stöd för eleverna. Skolkuratorerna arbetar inte endast med stödsamtal med elever. Flera av respondenterna menar att den allmänna uppfattningen bland föräldrarna och andra som har någon koppling till skolan är att skolkuratoren främst sitter i samtal med elever. Vår undersökning visar på att skolkuratoren tillbringar mycket av sin tid med att delta i olika möten på skolan och har kontakt med olika myndigheter utanför skolan såsom polis och socialförvaltningen.

Vårt syfte med kandidatuppsatsen är att undersöka skolkuratorernas egna uppfattningar om deras handlingsutrymme och yrkesroll. Det visar sig att samtliga skolkuratorer har ett stort handlingsutrymme. Trots ramar och rutiner i organisationen anser sig skolkuratorerna ha ett stort utrymme i sitt arbete och kan utnyttja handlingsutrymmet på olika sätt genom egen tolkning. De är ensamma i sin yrkesroll, men kan å andra sidan arbeta självständigt. Vi påbörjade vår undersökning med uppfattningen att skolkuratorns unika position på skolan, där hon är ensam i sin yrkesroll, påverkade hennes handlingsutrymme. Vi tänkte att de andra yrkesgrupperna på skolan var i majoritet och därav hamnade skolkuratoren i underläge. Dock har vi genom resultatet på våra intervjuer funnit att det är motsatsen, samtliga skolkuratorer är medvetna om deras unika position, och upplever den som problematisk i vissa fall, men inget som påverkar deras handlingsutrymme och yrkesroll. Tvärtom bidrar deras unika position till att de får arbeta mer självständigt och även finnas som stöd åt de andra yrkesgrupperna på skolan. Genom att bland annat ge handledning och rådgivning.

Målsättningen för kuratorns arbete på skolan är att eleverna ska må bra och att detta i sin tur ska leda till gynnandet av elevernas lärande. Både genom undersökningens resultatet och genom forskning som vi tidigare har redovisat så har skolkuratorn funktionen som skolans socialarbetare. Många skolkuratorer anser att det är svårt att nå målsättningen på grund av nedskärningar som bidrar till att skolkuratorerna får arbeta på flera skolor. Men samtidigt har de stor frihet att lägga upp arbetet själv och de har bra samarbete med andra yrkesgrupper på skolan. En av skolkuratorerna vi intervjuade kände sig stressad av tidsbristen och de ekonomiska begränsningarna. Dessa två faktorer anser vi går hand i hand. På grund av skolornas minskade och begränsade budget tvingas skolorna att ibland välja bort skolkuratoren. Detta också på grund av att skolkuratoren inte enligt lag måste finnas på skolan. Andra skolor väljer att anställa en skolkurator bara på deltid och då kan denna skolkurator i vissa fall arbeta på två skolor samtidigt. Skolkuratoren menar att detta stressade henne i hennes arbete på grund av att hon inte känner att hon kan göra tillräckligt, eller har möjlighet att arbeta förebyggande. Hon menar att det hade varit enklare och mer effektivt om hon arbetade på endast en skola. Denna åsikt delar hon med samtliga skolkuratorer som vi intervjuade. Några av skolkuratorerna upplevde att de gjorde ett tillräckligt arbete på skolan, men att det dock hade kunnat vara bättre om resurserna inte var begränsade. De skolkuratorer vi intervjuade som arbetar på två skolor, upplever att tidsbristen var ett betydande hinder i deras arbete.

Skolkuratoren gör en skolsocial kartläggning på eleverna och är enligt vår undersökning kompetent att föreslå och utföra insatser för eleverna såsom av stödsamtal och bildandet av

samtalsgrupper. Skolkuratoren kan också hänvisa eleverna till andra yrkesgrupper på och utanför skolan, som exempelvis skolpsykologen eller BuP. Hon ger också rådgivning i elevärenden till andra yrkesgrupper på skolan, rekommenderar beslut och insatser.

Skolkuratorerna tycker att även andra yrkesgrupper kan utföra enstaka arbetsuppgifter som kuratorn har på skolan, men inte ta över hela det sociala arbetet som är den viktigaste delen i skolkuratorns arbete. Skolkuratoren har med sin socionomutbildning den största kompetensen för det sociala arbetet på skolan. Det som andra yrkesgrupper kan göra är bland annat hålla i tjej- och killgrupper och hålla i mobbingsamtal.

Skolkuratoren anser att de ofta får positiv respons på sitt arbete från såväl kolleger, elever och föräldrar. Det innebär att det arbetet som skolkuratoren gör är uppskattat. Skolkuratoren har en oklar yrkesroll och det är inte många som är medvetna om vad hon gör. Det kan kanske bero på att hon ensam på en arbetsplats där hennes kollegor har andra arbetsuppgifter. Det kan eventuellt bero på att andra yrkesroller på skolan kan få göra skolkuratorns arbete. Det gäller oftast då skolsköterskan och elevens lärare som får träda in och lyssna på elevens problem.

D-Wester (2005) skriver att det är viktigt att man som skolkurator skall göra sig känd på och utanför skolan. Det är viktigt att skolkuratoren presenterar sig för elever, föräldrar och annan personal på skolan. D-Wester menar att dessa personer kan ha förväntningar på skolkuratoren och det ökar betydelsen av att dem ska veta vem hon är och vilken roll hon har på skolan.

Resultatet av undersökningen visar att inte så mycket görs för att tydliggöra yrkesrollen. Skolkuratoren är ute i klassrummen och medverkar i föräldramöten, men vi anser inte att detta är tillräckligt för att lyfta fram sin yrkesroll.

7. Slutdiskussion

Uppsatsen har väckt många tankar hos oss som vi har diskuterat regelbundet genom arbetets gång. Mycket av vår förståelse har bekräftats och mycket annat har visat sig vara fel uppfattning. Dock är vi mycket medvetna om att vårt resultat inte behöver vara generellt för alla skolkuratorer. I jämförelse med antalet skolkuratorer i Sverige så är vår undersökning liten, där vi bara har intervjuat 10 skolkuratorer. Detta innebär att vårt resultat grundar sig inte bara på forskningen vi har redovisat och analyserat, utan också på dessa skolkuratorers uppfattningar. Där finns många andra skolkuratorer i Sverige med andra uppfattningar. Dock

har en annan intressant diskussion varit likheterna mellan forskningen vi har redovisat. Vi har under tidigare forskning redovisat tre olika studier, en forskning gjord globalt av Bemak & Hanna (1998), en forskning gjord i Nigeria av Aluede & Imonikhe (2002) och en forskning gjord i Amerika av Coker et. al (2005), jämfört med de forskningarna vi har redovisat för och som är gjorda i Sverige som bland annat SOU 2000:19. Där har vi funnit likheter på skolkuratorn yrkesroll, arbetsuppgifter och handlingsutrymme, detta trots dem geografiska skillnaderna. Vi menar att det är intressant på grund av skillnader i kulturen, etniciteten, traditionerna och landets förhållanden. Självklart fanns det också vissa skillnader, men likheterna var fler och förvånansvärt lika.

En annan diskussion som är värd att lyfta är makten. Kan skolkuratorn på grund av det stora handlingsutrymmet hamna i ett maktmissbruk? Precis som vi nämnt tidigare i uppsatsen så ansåg samtliga skolkuratorer att det endast var positivt med ett stort handlingsutrymme, en stark faktor för detta var att dem då kunde bedöma och själva bestämma vilken insats eleven bäst behövde. Vår fråga är då, enligt vem är insatsen den bästa för eleven? Gynnar det skolkuratorns arbete eller elevens behov?

Skolkuratorns betydelse i framtiden kommer att öka, alltefter barnen blir medvetna om sina rättigheter. Dessutom kan lagstiftningen ändras till barnens fördel. Först 1979 blev det förbjudet att aga sina barn. Innan dess arbetade inte skolkuratorn med några frågor rörande barn som blir slagna i hemmet. Numera är det en viktig detalj i skolkuratorns arbete eftersom hon är skyldig till att anmäla om ett barn far illa i hemmet. En annan faktor som kan komma att förändra skolkuratorns förhållanden i framtiden är i fall det blir en skyldighet enligt lag att alla skolor ska anställa en skolkurator. Dessutom kan detta leda till att skolkuratorerna för en arbetsbeskrivning att arbeta efter och luta sig mot, likt läroplanen som pedagogerna följer. En arbetsbeskrivning som beskriver vilka mål skolkuratorns verksamhet ska arbeta mot. Vilka arbetsuppgifter som ryms inom skolkuratorns yrkesroll och vilka beslut som skolkuratorns kan fatta utan eller med andra yrkesgrupper på skolan. Detta tror vi kan leda till att skolkuratorns betydelse ökar bland eleverna, föräldrarna och i skolan. Och det i sin tur kan leda till att skolkuratorns profession, yrkesrollen förstärks och blir tydlig för alla.

Undersökningen har lett till att vi har blivit mer medvetna om vår förförståelse till skolkuratorns roll, och mycket av den har förändrats. Vår förförståelse har grundat sig mycket tillbaka i tiden då vi själva gick på grundskolan. Generationskillanden oss emellan har påverkat vår förförståelse. Då en av oss gick på grundskolan under mitten på 1970-talet, och

den andra gick på grundskolan under början på 2000-talet. Detta är en skillnad på 25-30 år, där förhållandena har förändrats under årens gång. Dessa förhållanden bland eleverna, familjerna, skolväsendet och landet som helhet har också påverkat skolkuratorns roll, betydelse och därmed även hennes arbetsuppgifter och mål med den skolkuratoriva verksamheten.

Våra förslag på fortsatt forskning är bland annat en forskning som undersöker skillnaderna mellan manliga och kvinnliga skolkuratorer. Finns det skillnader på deras arbetsförhållanden och yrkesroll ur ett genusperspektiv?

Generellt tycker vi, efter vår genomförda undersökning, att skolkuratorn yrkesgrupp inte är välutforskad. Därför tycker vi att det borde forskas mer inom detta ämne och ämnets många aspekter. Exempelvis makt – och samhällsperspektivet.

Vi tycker att ämnet har varit intressant att undersöka och det har varit lärorikt. Vi hoppas att det i fortsättningen kommer forskas mer och djupare inom ämnet.

Referenslista

Aldén, A. (2005) *Skolkuratorns yrkesidentitet –en intervjustudie med fem skolkuratorer*. C – uppsats. Örebro: Örebro universitet, Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap.

Aluede, O., Imonikhe, Justina S. (2002) “Secondary school students’ and teachers’ perceptions of the role of the school counsellor”. *Guidance & Counseling*, Volume 17, Issue2, s. 46 – 50. Ontario: UTP/Guidance Centre.

Backman, J. (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bemak, Fred, Hanna, Fred (1998) ”The twenty – first century counsellor: An emerging role in changing times”. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 20, s. 209 – 218. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers

Clevesköld, L. & Thunved, A. (2007) *Sekretess handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Norstedts Juridik

Coker, K. J., Henry, J., and McNab, W. (2005) ”The School Counselor: An Essential Partner in Today’s Coordinated School Health Climate”. *Guidance & Counseling*, Volume 20, Issue 3 – 4, s. 102 – 108. Ontario: UTP/Guidance Centre.

D-Wester, Y. (2005). *Socionomen i skolan* Mölnlycke: Elanders Infologistics Väst AB

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2005). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad* Stockholm: Norstedts juridik

Johansson, R. (1997) *Vid byråkratins gränser. Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Symposion

Johnsson, L., Lindgren, H. (1999) ”Yrkesroll och professionalitet” Kap. 2 i Bernler, Gunnar, Cajvert, Lilja, Johnsson, Lisbeth, Lindgren, Hans *Psykosocialt arbete. Idéer och metoder*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur

Lipsky, M. (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation

Läroplanen för grundskolan (Lgr 69)

Läroplanen för grundskolan (Lgr 80)

Morén, Stefan (1996) *Förändringens gestalt – om villkoren för mänskligt bistånd*, Stockholm, Norstedts Juridik AB

Nationalencyklopedin (2010) (elektronisk) *Nationalencyklopedin*.

<<http://www.ne.se/lang/nigeria>> (2010-08-01)

Nordström, C. & Thunved, A. (2007) *Nya sociallagarna*. Stockholm: Nordstedts juridik

Skolkuratorn (2010) (elektronisk), *Sveriges Skolkuratorers Förening officiella hemsida* <<http://www.skolkurator.nu>> (2010-04-24)

SOU 2000:19 Från dubbla spår till elevhälsa i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling. Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 2000

Stjernberg, B. (1996) *Skolkuratorn – socialarbetaren som en yrkesgrupp inom elevvården. En empiriskt kvalitativ undersökning om skolkuratorns funktion och uppfattning om sitt arbete*. Vasa: Åbo Akademi.

Svensson, K, Johansson, E, Laanemets, L. (2008) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bilaga 1: Intervjuguide

1. Vad arbetar en skolkurator med?
2. Vilken målsättning har det skolkurativa arbetet på skolan?
3. Vem bestämmer skolkuratorns arbetsuppgifter?
4. Hur och vem prioriterar ärenden hos skolkuratoren?
5. Vilket handlingsutrymme har skolkurator över sitt arbete?
6. Hur påverkar skolkuratorns arbete skolan som system?
7. Vilka frågor har skolkuratoren kompetens att ta beslut om i skolan?
8. Vad skiljer relationen skolkuratoren har till eleverna jämfört med andra yrkesgrupper på skolan? T.ex. lärare.
9. Finns det någon/några yrkesgrupper på skolan som kan ta över skolkuratorns arbetsuppgifter och fylla hennes position på skolan?
10. Vem samarbetar skolkuratoren med på och utanför skolan?
11. Hur uppfattar och värdesätter skolkuratoren samarbetet med samarbetsparterna?
12. Vilka hinder och möjligheter möter skolkuratoren i sitt arbete att nå målsättningen på skolan?
13. Får skolkuratoren respons på sitt arbete av någon på eller utanför skolan?
14. Vad gör skolkuratoren för att göra hennes yrkesroll och roll på skolan tydligare och förstådd bland andra på och utanför skolan?
15. Övrigt, kommentarer och frågor? Kontaktuppgifter till skolkuratoren ifall vi skulle behöva kontakta dig igen?

Bilaga 2: Informationsbrev

Hej!

Vi är väldigt glada över att vi får möjlighet att ta del av dina erfarenheter och kompetens inom din yrkesroll när det gäller det skolkuratoriva arbetet. Dina svar är viktiga för vår uppsats och kommer att hjälpa oss att uppnå ett resultat av undersökningen.

Vi tycker att det är intressant att forska inom skolkuratorernas yrkesroll på skolan och utanför skolan. Hur uppfattas skolkuratorns yrkesroll och hur kan skolkuratoren arbeta för att göra yrkesrollen tydligare? Hur stort handlingsutrymme har en skolkurator? Vem samarbetar en skolkurator med på och utanför skolan?

Detta är som sagt stommen i vår uppsats, men det kommer säkerligen fram många olika spännande vinklar att diskutera kring!

Uppgifterna:

Alla uppgifter som kommer fram kommer självfallet att behandlas på ett sådant sätt att de inte går att härleda till någon kurator, då alla intervjupersoner och skolornas namn kommer att vara anonyma i uppsatsen. Materialet vi samlar in är endast till för att genomföra uppsatsen och inspelningar av intervjuer och anteckningar kommer att förstöras på lämpligt sätt efteråt. Dock har vår examinator/handledare rätt att begära att se intervjumaterialet.

Om Du har frågor eller vill nå oss för att ändra tiden går det bra på telefon eller mail. Vi ser fram emot att träffa dig!

Med vänlig hälsning

Susan Chouhaiber

sol06sch@student.lu.se

Peter Fält

sol06pfa@student.lu.se

Handledare: Kristina Göransson

Kristina.Goransson@soch.lu.se